Co nám dala a vzala minulost - nástup totalitního režimu v Československu[1]

Výukové aktivity – část 2.

Výchovně vzdělávací cíle	Žák
Znalosti	➢ popíše osobnost dr. Milady Horákové, profily agentů StB a politických vězňů, ➢ popíše průběh politického procesu a ➢ vysvětlí příčiny jeho zmanipulování.
Dovednosti	➢ aktivně a tvořivě zapojuje do simulačního ztvárnění politického procesu, ➢ na základě pozorování je schopen vypracovat reportáž, ➢ spolupracuje v rámci skupinové práce a rozděluje si role ve skupině,
Postoje	➢ dokáže se vcítit do obětí režimu, účastníků

[1] Následující materiál je, pro potřeby portálu EDUCOLAND, upravený výňatek z práce STRAŇÁKOVÁ, E. *Výuka událostí 50. let 20. století v ČSR v občanské výchově prostřednictvím projektové metody.* Brno 2011.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

	politického procesu, ➢ se ztotožňuje s ideou demokracie, ➢ vhodně argumentují a respektují názory druhých,
Klíčové kompetence	**Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence občanská, kompetence sociální a personální.**
Doporučený tematický okruh RVP ZV	➢ Člověk, stát a právo
Učivo RVP ZV	• Totalita versus demokracie ; • poškozování lidských práv, diskriminace.
Související průřezová témata	➢ Výchova demokratického občana.
Mezipředmětové vztahy	➢ Dějepis.
Výukové metody	Vysvětlování, výukový rozhovor, diskuse, simulační metoda, skupinová práce, práce s filmovým materiálem
Časová dotace	6 vyučovacích hodin
Doporučený ročník	9.
Pomůcky	Návrh simulace soudního procesu s Miladou Horákovou (příloha č. 1), pravidla pro tvoření reportáže (příloha č. 2), dokumenty z politických procesů (příloha č. 3), modelový pracovní list (příloha č. 4), pravidla diskuse (příloha č. 5).

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

1. hodina: V rámci této hodiny je třeba s žáky probrat organizační záležitosti další části projektu, kdy budou pomocí simulační metody rekonstruovat část procesu s dr. Miladou Horákovou (viz příloha č. 1). Žákům je třeba nastínit osobnost této významné ženy, její soukromý život, zaměstnání, sociální práci a aktivity až do nástupu komunistů k moci. Informace učitel musí předkládat opatrně, aby žákům neposkytl více informací než je třeba, pro výsledný efekt to není žádoucí. V této hodině dojde k rozdělení rolí, rozdání scénářů. Scénář musí být upraven tak, aby přihlédl k jazykové vybavenosti žáků a možnostem pochopení problematiky.

2. hodina: Přistupujeme ke konkrétní realizaci projektu a tou je samotná simulace části procesu. Ostatní žáci, kteří neztvárňují žádnou konkrétní osobu vystupující v procesu, fungují jako publikum (porota, popřípadě diváci), které pak rozhoduje na základě očitého svědectví o vině a nevině obžalovaného na základě osobních dojmů, reflexí svých vlastních pocitů. Mají za úkol celý proces pečlivě sledovat a zaznamenávat své postřehy, ze kterých pak ve skupinách po třech sestavují reportáže (viz příloha č. 2).

3. hodina: Dochází k reflexi postřehů z procesu, konfrontaci výsledku procesu prostřednictvím simulace a srovnání s reálným rozsudkem. Dále dochází k reflexi reportáží, které jsou nahlas předčítány. Žáci pak budou diskutovat, zda by ve formě, kterou vytvořili oni, mohly jít v tehdejší době do tisku. Pro srovnání pak učitel žákům poskytne kopie oficiálních soudních zpráv z politických procesů (viz příloha č. 3), nebo články z tehdejšího tisku, nebo jim může pustit část skutečné filmové podoby procesu. Každopádně nesmí chybět reflexe, kdy dochází ke srovnání žákovské simulace se skutečností. Tento akt konfrontace se skutečností je klíčový. Pro žáky je šokující zjištění, jak byl celý proces nespravedlivě vykonstruován a prezentován v souladu s potřebami režimu. Učitel pak s žáky společně vytváří oficiální zprávu, která se nese v duchu komunistické ideologie. Žáci se tak hlouběji seznamují s persekucí a cenzurou.

Z důvodu, aby reflexe postřehů z rekonstrukce procesu byla co nejefektivnější, je třeba, aby 6. a 7. hodina probíhaly za sebou, tedy blokově.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

4. hodina a 5. hodina: V těchto dvou spojených vyučovacích hodinách žáci sledují film s názvem „Kousek nebe“. Natočil jej režisér Petr Nikolaev na motivy příběhu bývalého politického vězně Jiřího Stránského. Film svou tématikou plně koresponduje s jedním z cílů projektu, kterým je zprostředkovat žákům autentický zážitek z doby totality a ukázat mentalitu hrdinů, bojovníků proti komunismu. Snímek vypráví o síle lásky a přátelství, která se zrodila za zdí komunistického kriminálu. Dobové reálie tady pouze podkreslují celý příběh, ale tím spíše je snímek pro potřeby žáků vhodnější, neboť se nejedná pouze o další statický dokument, který žáci musí sledovat. O prostředí, lidech, problémech doby se žáci učí nevtíravou formou. Navíc milostná tématika je pro tuto věkovou kategorii zajímavá.

6. hodina: Je věnována reflexi postřehů z filmu, které zapisují v průběhu sledování snímku do pracovního listu (viz příloha č. 4). Následuje diskuse o filmu (viz příloha č. 5). Žáci charakterizují ze svého pohledu prostředí, jednotlivé charaktery postav z příběhu, rozebírají jednotlivé pasáže a definují poselství snímku.

Příloha č. 1

Návrh simulace soudního procesu s Miladou Horákovou.

Potřebný čas:

45 minut (na simulaci a reflexi postřehů z procesu), předchází tomu 45 minut přípravy

Přípravná část:

Samotné simulaci předchází charakteristika osobnosti Milady Horákové a její politické činnosti do nástupu komunistů k moci. Žákům rozdělíme role s příhledem na počet vystupujících účastníků procesu v souvislosti s vybranou pasáží. Záleží na učiteli, kterou pasáž z procesu shledá nejvhodnější. Dokumentární rekonstrukce soudního procesu den po dni je dostupná ke shlédnutí na portálu České televize pod názvem Proces H. (http://www.ceskatelevize.cz/porady/10153697395-proces-h/) Následuje úprava prostoru ve třídě, kdy je atypickým uspořádáním lavic a židlí simulována podoba soudní síně. Žáci ztvárňující účastníky procesu mají v tuto chvíli prostor pro krátkou poradu.

Velikost skupiny:

Počet účastníků simulace procesu je determinován výběrem pasáže. Doporučuji 3 až 5 účastníků. Ostatní žáci plní roli diváků/porotců a zaznamenávají si postřehy.

Potřeby, pomůcky:

Scénáře připravené od vyučujícího, připravené základní informace o Miladě Horákové, krátká charakteristika rolí na papíře pro herce, hodinky, tužky a papíry pro diváky, dokumenty(zprávy z procesu) x projektor(videozáznam pasáže ze skutečného procesu)

Cíle:

Divákům i samotným účastníkům je zprostředkován autentický prožitek z procesu s Miladou Horákovou. Dostávají příležitost nahlédnout do strategie postupu komunistů v rámci vedení soudního přelíčení se svými odpůrci. Cílem je, aby žáci pochopili postoje a životní dilemata souzených a soudících osob skrze tuto simulační aktivitu. Klíčová je hlavně reflexe v podobě konfrontace výsledku procesu v rámci simulace se skutečným výsledkem procesu. Dalším cílem je rozvoj komunikačních dovedností žáků, rozvoj schopnosti vhodně reagovat, argumentovat, a zároveň učí toleranci k názorům druhých. V neposlední řadě dochází k formování pozitivních postojů k demokracii, svobodě a spravedlnosti prostřednictvím odhalení negativních rysů totality.

Průběh aktivity:

Herci v souladu se scénářem začnou simulovat proces. Ostatní žáci zároveň představují porotu a pečlivě zaznamenávají celý průběh, věnují pozornost vzneseným obviněním, výpovědím svědků a obžalované. Na základě výpovědí pak odhadují charakter účinkujících a na závěr se usnáší o vině a nevině a vynáší rozsudek.

Reflexe:

Po dokončení simulace dochází ke klíčové fázi této aktivity a tou je srovnání výsledků simulace s realitou. K tomu může sloužit krátká projekce skutečného dokumentu dokládající reálný průběh procesu. Učitel žákům může poté předložit kopie rozsudku, ostatní dokumenty z procesu či tehdejší novinové články zabývající se touto kauzou. Každopádně nějaká reflexe skutečnosti podložená faktickým materiálem je nezbytná.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Související odkazy s osobností Milady Horákové a procesem, které jsou vhodné jako doplňující výukový materiál:

- http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_horakovam.php
- http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Proces_se_skupinou_Milady_Hor%C3%A1kov%C3%A9
- http://www.kpv-cr.cz/_images/horakova/horakova-proces-posledni-hodiny.htm

Příloha č. 2

Pravidla pro tvoření reportáže

- Publicistický žánr
- Podává určité „svědectví“
- Může obsahovat vlastní názory
- Doprovázena fotografickým materiálem
- Objektivní, pravdivá a bohatá na fakta a informace (co, kde, kdy, proč se stalo)
- Důležitý je titulek – má za cíl čtenáře zaujmout
- Perex - Pod titulkem dále uvozuje text. Vkládají se do něj co nejzajímavější informace, protože má čtenáře motivovat k přečtení celého článku. Nesmí tam být ale prozrazeno úplně všechno, aby mělo ještě vůbec smysl číst celý článek

Příloha č. 3

Dokumenty z procesů (odkazy)

Zpráva o ilegální činnosti a perzekuci M. Horákové v době okupace, z písemností zabavených při domovní prohlídce

http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/horakova06.jpg

Výslechový protokol M. Horákové ze dne 9. listopadu 1949. Ukázka tzv. „prvotní výpovědi“, v níž se vyšetřovaná vyjadřuje pro ni velmi typickým způsobem a obhajuje své názory a stanoviska

http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/horakova11.jpg

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Obžaloba M. Horákové, str. 16; popis konstruktu, který měl obžalovanou ukázat jako nástroj „západních imperialistů“

http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/horakova15.jpg

Obžaloba M. Horákové, str. 17; v této části textu je obžalovaná líčena jako hlavní organizátorka „páté kolony při napadení ČSR“

http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/horakova16.jpg

Obžaloba M. Horákové, str. 18; závěr obžaloby

http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/horakova17.jpg

Obžaloba M. Horákové a jejích společníků, str. 42; právní kvalifikace trestných činů včetně zločinu velezrady a vyzvědačství

http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/horakova18.jpg

Příloha č. 4

Modelový pracovní list

1. Na základě postřehů z filmu charakterizuj postavu politických vězňů a pokus se vytvořit definici politického vězně tehdejší doby.

2. Na základě postřehů charakterizuj postavu příslušníků sloužící tehdejšímu režimu.

3. Které scény ve filmu tě nejvíce zaujaly a proč?

4. Proč má film název „Kousek nebe“ ?

5. Popiš prostředí, ve kterém se děj filmu odehrává.

Příloha č. 5

Formulace základních pravidel diskuse a rady k její úspěšné realizaci

Výhody diskuze

- Společné dopracování se výsledku
- Odstranění pochybností a otazníků
- Zapojení se každého
- Nenásilná forma předání informací

Určení vedoucího a jasné vedení

- Zahájit diskuzi
- Provázet diskuzi
- Shrnout . Zakončit diskuzi
- Vytvořit aplikaci

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Otázky

- Otázky jsou klíčem k diskuzi.
- Otázky pomáhají najít nové věci k tématu.
- Otázky udržují pozornost a zájem.
- Otázky ti pomohou vidět, jak to chápou ostatní.
- Otázky pomohou přinutit lidi k přemýšlení.
- Otázky pomohou hledat pravdu pro sebe.

Druhy otázek:

- OBJEVOVACÍ
  Co se stalo? Kde se stalo?
- POROZUMĚNÍ
  Proč se stalo?
- APLIKACE
  Jak se k tomu postavím? Co to pro mne znamená?
- DOPLŇUJÍCÍ
  Co si o tom myslíte?
- ZÁVĚREČNÁ
  Jsou ještě nějaké nezodpovězené otázky?

Zásady:

1. Podnítit na začátku zájem
2. Nevysvětluj, ale dovol, aby na to přišli sami
3. Nepostupuj příliš rychle
4. Diskuse musí mít spád
5. Nemluv hodně, nekaž, nepřednášej…
6. Nepoučuj, dovol, aby druzí učili
7. Nemluv podrážděně, ale uvolněně
8. Netvař se lhostejně, ale projevuj zájem
9. Často oceňuj odpovědi
10. Používej slova lidí, parafrázuj..
11. Vyzvedni myšlenku, která je společná

Nebezpečí:

- Když stále mluví tytéž osoby.
- Když někdo prosazuje svůj názor.
- Když se opakuje pořád něco dokola.
- Když se odbočí od tématu.
- Když někdo dává přímé osobní otázky.

Jak to provádět

- NASLOUCHÁNÍ
- SBĚR INFORMACÍ A NÁZORŮ

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

- OBJASNĚNÍ
- OPSÁNÍ
- ZDŮVODNĚNÍ
- NASMĚŘOVÁNÍ
- ROZŠÍŘENÍ
- SHRNUTÍ
- SOUHLAS
- APLIKACE

Ze zdroje: www.tikon.eu/prezentace/dusevni/Jak_vest_diskuzi.ppt

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.